NARODOWE CENTRUM KULTURY

Ojczysty – dodaj do ulubionych / Ciekawostki językowe

RANIUSZEK

Uroczy, maleńki, bielutki ptaszek z czarnym ogonkiem, wyglądający jak latający pomponik z proporczykiem – kto raz zobaczył RANIUSZKA, nigdy go nie zapomni i już zawsze go rozpozna.
W gwarach i dialektach RANIUSZEK ma wiele nazw: raniuszek, remiesz, ogniczek, sosnówka lub ogonatka. Ostatnie określenie – OGONATKA – wpisuje się w ciąg semantyczno-asocjacyjny obcojęzycznych nazw RANIUSZKA, będących tłumaczeniem jego łacińskiej nazwy zoologicznej i nawiązujących do długiego ogonka tego ptaszka: ang. long-tailed tit (long-tailed ‘długoogonowy, ogoniasty’, tit ‘sikorka’), nm. Schwanzmeise (Schwanz ‘ogon’, Meise ‘sikorka’), ros. длиннохвостая синица (длиннохвостая ‘długoogoniasta’ синица ’sikorka’).
Łacińska nazwa zoologiczna Aegithalos caudatus oznacza dosłownie „długoogoniasty [ptak] sikorkopodobny”: łac. aegithus ‘sikorka’ > aegithalos „[ptak] sikorkopododobny”; caudatus ‘ogoniasty’, od cauda, caudae ‘ogon’ – choć literacka postać przymiotnika o znaczeniu ‘ogoniasty’ to nie caudatus, tylko cauditus.
Ciekawe jest łacińskie określenie aegithalos – jest to zapożyczenie z greki, w której słowo αιγιθος, będące podstawą greckiego określenia raniuszka – αιγίθαλος, to tajemnicza nazwa pojawiająca się i u Arystotelesa, i u Dionizjusza, i u innych autorów starożytnych tekstów greckich.
Jakiego ptaszka nazwa ta oznaczała, tego niestety nie udało się odkryć ani dowieść… Możliwe, że była to jakaś miła a powabna ptaszyna, którą widywano w pobliżu kóz (na co mógłby wskazywać pierwszy człon tego wyrazu: αιγι-), ale i to nie jest pewne. Poza tym grecki krajobraz był tak przepełniony kozami, że trudno byłoby znaleźć ptaszka niepokazującego się w towarzystwie kóz, zaś sama nazwa – poświadczana w dziełach Arystotelesa! – stanowiła tak pożądany trop historyczny dla zapalonych ptasiarzy (i to zanim jeszcze zaczęto ich zwać ornitologami), że znalazła się w nazwach zoologicznych wielu gatunków ptaków.
Dlaczego zatem oficjalnie nie mamy OGONATKI, mamy zaś RANIUSZKA?
No, cóż… Przyjęła się inna nazwa regionalna niż ta, której można byłoby oczekiwać – i tyle.